

รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับนาฏศิลป์

GEOMETRIC FORM AND PROPORTION WITH DANCE

ธนกร สรรยวราภิกุล

TANAKORN SUNVARAPHIPHU

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

BANSOMDEJCHAOPRAYA RAJABHAT UNIVERSITY

กรุงเทพมหานคร

BANGKOK

รับบทความ : 7 มีนาคม 2563/รับแก้ไข : 2 มีนาคม 2563/ตอบรับบทความ : 17 เมษายน 2563

Received : 7 March 2020/Revised : 2 March 2020/Accepted : 17 April 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วน แล้วนำมาพิจารณาสร้างงานนาฏศิลป์ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการค้นคว้าเอกสาร หนังสือ งานศึกษาที่มีความเกี่ยวเนื่อง สังเกต การสัมภาษณ์ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์อีกทั้งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับทั้งด้านวิชาการ จำนวน 4 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการทดลองสร้างงานนาฏศิลป์ จำนวน 2 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่า

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญของสัดส่วนในรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตกับนาฏศิลป์ทั้งเส้น และพื้นที่ว่าง ความเชื่อมโยงรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับนาฏศิลป์มีความเกี่ยวเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีศิลปินใช้หลักการนี้ในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์อย่างต่อเนื่อง การพิจารณาในประเด็นเรื่องรูปร่างรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับงานศิลปะประเภทต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับการนิยามบริบทในสภาพแวดล้อมที่ดำเนินอยู่ ณ ขณะนั้น แสดงให้เห็นถึงเอกภาพของชิ้นงานแต่ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนในการจัดองค์ประกอบด้านเรขาคณิต ด้วยการอาศัยอุดมคติความงามในยุคสมัยนั้น ๆ ที่บ่งบอกถึงความรู้สึกด้านสุนทรียภาพที่ซ่อนอยู่ในการแสดงออกผ่านการจัดวางหาความเหมาะสมด้านสัดส่วนของผลงานชิ้นนั้นที่มีอยู่ในศิลปะแขนงหรือศาสตร์แห่งการสร้างสรรค์ซึ่งรวมถึงความเกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์

คำสำคัญ : เรขาคณิต, สัดส่วน, นาฏศิลป์

ABSTRACT

This research has the objective for analyze important elements of shape or geometry and proportion, which then taken into consideration of the creation of dance. This research is a qualitative research by documents, educational books that are relevant, observe, interview with people who are experts in dance as well as 4 academic persons, collecting data by experiment the creation of dance for 2 times. So, it was found,

Keywords : Geometry, Proportion, Dance

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์จำเป็นต้องคำนึงถึงหลากหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นการกำหนดหัวข้อการคัดเลือกนักแสดง การสร้างเครื่องแต่งกาย และกระบวนการออกแบบโดยการนำองค์ประกอบต่าง ๆ เข้ามาไว้ด้วยกัน ผู้สร้างสรรค์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงประเด็นด้านรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนที่มีอิทธิพลกับสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ เห็นได้จากการจัดวางองค์ประกอบที่อาศัยรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตลงบนพื้นที่ว่างเปล่า สُرูปลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอเนื้อหาและก่อให้เกิดมิติทางทัศนะให้มีความน่าสนใจตามประสบการณ์ของเจ้าของผลงานชิ้นนั้น ๆ ไม่เพียงเท่านั้นการออกแบบลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวบนพื้นที่ว่างเปล่า ยังคงต้องคำนึงถึงการใช้ร่างกายในการสร้างเส้นต่าง ๆ เช่นกัน เมื่อพิจารณาจากการเคลื่อนไหวบนเวที ฉาก ตัวละคร อย่ะส่วนต่าง ๆ รวมถึงข้อต่อทั้งหลายที่อยู่บนร่างกายของมนุษย์ที่สามารถพับขึ้น-ลง สร้างเส้นตรงทั้งแนวตั้งและแนวขวาง หรือการหมุนข้อต่อเหล่านั้นที่มีความสามารถเคลื่อนไหวในลักษณะเหยียด งอ เหวี่ยง บิด เป็นการสร้างรูปทรงเรขาคณิตในแบบต่าง ๆ ทั้ง เส้นตรง เส้นโค้ง หรือวงกลม เป็นต้น เมื่อนำลักษณะการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต ทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นการสร้าง และต่อเติมเส้นขึ้นมาสู่รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต จัดวางสัดส่วนที่เหมาะสมตามเนื้อหาเพื่อสร้างสรรค์ภาพผลงานนาฏศิลป์ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับงานนาฏศิลป์
2. เพื่อพิจารณาการสร้างงานนาฏศิลป์กับรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วน

เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญของสัดส่วนในรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตซึ่งยังคงเป็นองค์ความรู้ที่มีไม่มากนัก ในศาสตร์นาฏศิลป์ในประเทศไทย การวิเคราะห์นั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านนาฏศิลป์ต่อไปในอนาคต

ความเชื่อมโยงรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับนาฏศิลป์มีความเกี่ยวเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประเด็นหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ที่ผู้ศึกษาด้านนาฏศิลป์ควรมีแนวทางในการวางฐานแนวคิด ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพในการจัดวางองค์ประกอบของการสร้างสรรค์ ได้อย่างมีหลักการและเหตุผล

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับนาฏศิลป์ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาในรูปแบบ การศึกษาเชิงคุณภาพจากการค้นคว้าเอกสาร หนังสือ งานศึกษาในศาสตร์ที่มีความเกี่ยวเนื่องด้านความสัมพันธ์ ระหว่างนาฏศิลป์ และรูปร่างรูปทรงเรขาคณิต อันได้แก่ ทศนศิลป์ การจัดองค์ประกอบศิลป์ พื้นทว่าง เส้น แนวคิดการเคลื่อนไหวของลาบัน (Laban) สังเกตการแสดงนาฏศิลป์ที่มีการจัดองค์ประกอบศิลป์โดยคำนึงถึง ความสมมาตร รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต การสัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี อาจารย์ ดร.ภัทรฤทัย กันตะกนิษฐ์ คุณศรวณีย์ ธนะธินิต และคุณวราภรณ์ ทวีวรติลลิก ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์อีกทั้งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับทั้งด้านวิชาการ และทดลองสร้างสรรค์นาฏศิลป์เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปร่างหรือรูปทรง เรขาคณิตและสัดส่วนกับนาฏศิลป์ให้เกิดความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ดังนี้

องค์ประกอบสำคัญของสัดส่วนในรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตกับนาฏศิลป์

องค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะมีคล้ายคลึงกัน เกิดการจากน้าองค์ประกอบต่าง ๆ มาผสมผสาน เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานศิลปะชิ้นใหม่ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาให้ความสนใจในสัดส่วน รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในด้านต่าง ๆ สัดส่วนก่อให้เกิดเอกภาพ ความสมส่วน ความเหมาะสม ในงานที่ต้องการ สร้างสรรค์ให้สัดส่วนเกิดความสมดุลกลมแล้วสบายตา แต่ก็สามารถสร้างความแปลกตาให้เกิดขึ้นได้เมื่อใช้สัดส่วน ที่ขัดแย้ง ความไม่สมส่วน และความไม่สมมาตร เป็นต้น ด้านนาฏศิลป์ สมิต-อฮาร์ด (Smith-Autard) ให้คำอธิบายไว้ ว่า “สัดส่วนเป็นสิ่งที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบของการสร้าง สัดส่วนอาจหมายถึงขนาด สัดส่วนคือ องค์ประกอบหนึ่ง ของการเต้น อยู่ในความสัมพันธ์ของแต่ละส่วน โดยมีหน้าที่ทำให้เกิดความเหมาะสมเกิดขึ้นจากความรู้สึกของผู้สร้างสรรค์ ผลงานนาฏศิลป์จะเป็นตัวนำการจัดวางสัดส่วนในการสร้างงาน” (Smith-Autard, 2016, p. 77) การแสดงออก ถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ดำเนินตามเนื้อหาที่ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดไว้ อาจต้องได้รับการสนับสนุนจากการจัดวาง องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งหมายรวมถึงการกระทำต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้เกิดสัดส่วนที่เหมาะสมกับเนื้อหานั้น ๆ “การกระทำ บางอย่างจะแสดงออกถึงการกระทำพื้นฐานอย่างหนึ่งจริง เช่น การแยกตัว การเตะ การทำลาย การลาก อาการอึกอัก ความรีบร้อน และอื่น ๆ บางการกระทำแสดงถึงความรีบง่ายเช่น การตก การขึ้น การเติบโต การหดตัว การเจาะ การทะลุ เป็นต้น นักเต้นควรระมัดระวังในการเลือกใช้การเคลื่อนไหวที่ใหญ่หรือเล็กในการจัดวางองค์ประกอบ” (Ullmann, 1971, pp. 83-84) การกระทำในการสร้างความเคลื่อนไหวไปตามสัดส่วนไม่ว่าจะเป็นการขยาย การเคลื่อนไหวที่ใหญ่และกว้างทำให้เกิดความรู้สึกมีอำนาจ การแสดงพลังที่อยู่เหนือผู้อื่น การเน้นให้เห็นได้ชัดเจน การเคลื่อนไหวที่เล็กและเร็วส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น รุนแรง หรือการใช้สัดส่วนของร่างกายเพื่อให้เกิด ความรู้สึก เช่น การอตัวที่จะทำให้เกิดความรู้สึกหดหู่ การยืดช่วงหน้าอกให้ความรู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ทั้งหมด ของการจัดวางสัดส่วนของร่างกายล้วนแล้วแต่ให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นสัดส่วนในการเคลื่อนไหว ของร่างกายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและผู้สร้างสรรค์ควรระมัดระวังในการนำไปใช้ ดังนั้น ความสำคัญในด้านสัดส่วน กับงานด้านนาฏศิลป์ไม่เพียงแต่ให้สุนทรียะด้านความสวยงามเพียงเท่านั้น แต่รวมถึงการส่งเสริมความรู้สึกที่เกิดจาก การเคลื่อนไหวในการจัดองค์ประกอบที่เกิดขึ้นในผลงานนาฏศิลป์ชิ้นนั้น ๆ

ด้านรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต เป็นสิ่งถูกนำมาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะมาอย่างยาวนานไม่ว่าจะเป็น การใช้เส้นตรง เส้นโค้ง รูปสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม วงกลมทั้งสองมิติและสามมิติ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ถูกนำมาสร้างสรรค์ผลงานอย่างไม่รู้จบ อาจเป็นเพราะไม่ได้มีกฎเกณฑ์ที่แน่ชัด อาจเป็นเพราะต้องดำเนินตามค่านิยม รสนิยม วัฒนธรรมในบริบทของแต่ละท้องถิ่น รวมถึงคติ ความเชื่อ อุดมคติของผู้คนในสังคมยุคสมัยต่าง ๆ ที่มีต่อความงาม ในช่วงนั้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการจัดวางรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตขึ้นอยู่กับคตินิยมด้านสัดส่วนในแต่ละยุค ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกทางสุนทรียภาพและของอุดมคติ รวมถึงศาสตร์ด้านนาฏศิลป์ที่ผู้สร้างสรรค์สามารถใช้ร่างกายของมนุษย์ในการจัดองค์ประกอบศิลป์ อาจเกิดจากการจินตนาการถึงการใช้เส้นในลักษณะต่าง ๆ ทั้งเส้นตรง เส้นโค้ง เส้นที่ลักษณะหัก หรือรูปร่าง ๆ ที่ผู้สร้างสรรค์นำมาประกอบกันตามเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ โมฮาน (Mohan) ได้นำเสนอถึงความเชื่อมโยงในการสร้างสรรค์รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตผ่านสัดส่วนของร่างกายมนุษย์ไว้ว่า “ตำแหน่งของร่างกายนักเต้นในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายของตนเองกับบริบทแวดล้อมถือเป็นหัวใจสำคัญ ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างการเต้นและคณิตศาสตร์ ร่างกายของมนุษย์สามารถสร้างมุม และเส้นก่อให้เกิดผลของการเต้นรำ มันคือสิ่งที่ง่ายที่สุดในการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคณิตศาสตร์และการเต้น เนื่องจากสามารถรับรู้ได้จากประสาทตา อีกทั้งสัดส่วนเรขาคณิตเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับนักเต้นในการสร้าง เอกภาพให้ชัดเจน” (Mohan, 2016, pp. 519-527) เห็นได้ว่านาฏศิลป์เป็นการนำเสนอการเคลื่อนไหวร่างกาย ผ่านเส้นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นที่เพียงแต่นำเสนอถึงความสวยงามเพียงเท่านั้น นราพงษ์ จรัสศรีกล่าวว่า “แต่ยังมีนัยออกแบบ การเต้นในสไตล์บัลเลต์ที่ให้ความสำคัญและนำแนวความคิดนี้มาใช้ในการล้มล้างความสมบูรณ์ที่แสดงออกทางสีหน้า โดยใช้แนวความคิดของนีโอ-คลาสสิก (Neo-classic) ที่เน้นเฉพาะสรีระให้ความสนใจเฉพาะเรื่องสัดส่วนที่จะแสดงออกเป็นรูปแบบ (Form) ดังเช่นในสมัยของบัลเลต์จีน” (Charassri, Interview, March 28, 2017)

การออกแบบนาฏศิลป์ก็เปรียบเสมือนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมบนพื้นที่วาดเปล่าที่ต้องอาศัยเส้นจากร่างกายทั้งจากลำตัว ศีรษะ คอ แขน ลำตัว ขา ที่สามารถปรับรูปแบบเส้นให้เกิดความหลากหลายทั้งเส้นตรง หรือเส้นโค้ง และพื้นที่ว่างจากสถานที่แสดงซึ่งไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเวทีการแสดงเท่านั้น อาจจะหมายรวมถึงสถานที่อื่น ๆ ที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ต้องการนำมาใช้เป็นสื่อในการสื่อสารผลงานของตนเอง ผู้การจัดองค์ประกอบเพื่อสื่อสารในความหมายต่าง ๆ ตามบริบทของบทการแสดง

1. เส้น (Line)

นาฏศิลป์ เส้นที่เกิดจากการใช้ร่างกายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะสร้างสรรค์ภาพการแสดงให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบลีลา นาฏศิลป์ การออกแบบทิศทางการเคลื่อนที่ของนักแสดงที่ขึ้นอยู่กับหัวข้อ และวัตถุประสงค์ของผลงานชิ้นนั้นไม่มีข้อกำหนดตายตัวแต่จะพิจารณาจากควมมีเอกภาพของผลงานตามแนวคิดของผู้สร้างสรรค์ ร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งที่สร้างเส้นขึ้นมาเพื่อใช้ในการจัดวางเพื่อให้ได้รูปต่าง ๆ บนพื้นที่แสดง ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับศิลปะแขนงอื่น ๆ ที่ใช้วัสดุต่าง ๆ มาสร้างเส้นให้เกิดขึ้น โดยเส้นเหล่านั้น ก็จะสื่ออารมณ์ความรู้สึกของชิ้นงานตามภาวะที่เกิดขึ้นของศิลปินที่ต้องการสื่อสาร เส้นมิใช่เพียงองค์ประกอบสำคัญในนาฏศิลป์เท่านั้น แต่ในศิลปะแขนงอื่นก็มีความสำคัญเช่นกัน “เส้นเป็นพื้นฐานของโครงสร้างของทุกสิ่งในจักรวาล เส้นแสดงความรู้สึกได้ ทั้งด้วยตัวของมันเอง และด้วยการสร้างเป็นรูปทรงต่าง ๆ ขึ้น เส้นเป็นหัวใจของการแสดงออก นอกจากนี้ การเริ่มต้น และการพัฒนาจินตนาการของทัศนศิลป์ไม่ว่าจะเป็นจิตรกร ประติมากร หรือสถาปนิก จะต้องอาศัยเส้นเป็นปัจจัยสำคัญทั้งสิ้น การใช้เส้นนั้นเราสามารถจะกระทำได้อย่างรวดเร็ว ตรงใจโดยสัญชาตญาณ หรือใช้อย่างพิถีพิถันด้วยการใช้ปัญญา เส้นแสดงแก่นแท้ของทุกสิ่งได้อย่างเข้มข้นและยั่งยืนที่สุด” (Nimsaner, 2016, p. 47)

เส้นคือสัญลักษณ์หนึ่งที่สื่อความหมาย อารมณ์ ความรู้สึก ของศิลปินผู้สร้างสรรค์คนออกจากรูปแบบ เส้นยังสามารถสื่อสาร ความหมายของทิศทางในศิลปะแขนงอื่น ๆ อาจสามารถเห็นทิศทางของการดำเนินงานในผลงานสร้างสรรค์ได้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ รอยหมึก รอยปากกา ร่องรอยของสีเส้นที่ถูกแต่งแต้ม แต่สำหรับในนาฏยศิลป์ การเคลื่อนไหวไปสู่ทิศทางต่าง ๆ เกิดการวาดเส้นในพื้นที่ว่าง ผู้สร้างสรรค์และผู้ชมจำเป็นต้องใช้จินตนาการเข้าร่วมเพื่อการเติมเต็มมรรดรสในการสัมผัสสาร ที่เกิดขึ้นจากผลงานนาฏยศิลป์ชิ้นนั้น ๆ สรีระของมนุษย์เป็นอีกสิ่งหนึ่งในการสร้างเส้นผ่านโครงสร้างสรีระข้อต่อ ที่สามารถสร้างสรรค์เส้นในรูปแบบต่าง ๆ “ข้อแม้โครงสร้างของร่างกายมนุษย์เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว ในลักษณะต่าง ๆ ในชิ้นส่วนอวัยวะทั้งเส้นตรงที่เกิดจากการพับและเหยียดขึ้นส่วนของอวัยวะ เส้นโค้งเกิดจากการบิด งอ การแอ่นของร่างกาย รูปเรขาคณิตต่าง ๆ การผสานขึ้นส่วนเพื่อก่อให้เกิดเป็นรูปทรงต่าง ๆ ล้วนถูกอ้างถึงการรับรู้ คุณภาพที่หลากหลายในส่วนประกอบของรูปแบบ เช่น เส้นตรง (The straight line) มีลักษณะของความนิ่ง เส้นโค้งงอ (The bent line) มีลักษณะของการเคลื่อนไหว เส้นโค้ง (The curved) แสดงถึงการสั่น ไม่เสถียร เหล่านี้สามารถ ถูกทำให้เกิดความหลากหลายและถูกทำให้แตกต่างได้ เช่น เส้นโค้งที่ชัดเจนจะแสดงถึงการรวมตัวองค์ประกอบ ของความเร็ว” (Maletic, 1987, p. 63) การมองเห็นเส้นที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานและผู้ชม ต้องใช้จินตนาการเข้าร่วม เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกในงานชิ้นนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สร้างสรรค์ที่จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการสื่อสารทางด้านเส้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การใช้เส้นในผลงานนาฏยศิลป์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏยศิลป์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการสื่อสาร ชิ้นงานผ่านเส้นในลักษณะต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากร่างกายของมนุษย์ และเกิดจากการเคลื่อนไหวไปในทิศทางต่าง ๆ อันจะทำให้ผู้ชมเกิดสุนทรียะในการรับชมผลงานทั้งด้านความงามและอารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในงานแสดงผลงาน นาฏยศิลป์ชิ้นนั้น ๆ

2. พื้นที่ว่าง (Space)

ในความหมายของพื้นที่ว่างนั้นในนาฏยศิลป์อาจจะไม่ได้หมายความว่าถึงสถานที่เพียงอย่างเดียว แต่มีการให้ความหมายเพิ่มเติมและแตกต่างออกไปจากศิลปะแขนงอื่น โดยพื้นที่ว่างในศาสตร์นาฏยศิลป์นั้น จะรวมไปถึงพื้นที่โดยรอบร่างกายเรียกว่าพื้นที่ส่วนตัว (Personal space/Kinesphere) ที่เป็นอีกหนึ่งแนวคิดสำคัญ ในด้านพื้นที่อันจะทำให้มนุษย์เคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ เป็นพื้นที่ขั้นพื้นฐานที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏยศิลป์ จำเป็นต้องรู้เพื่อให้เกิดการสร้างมิติให้กับการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้ให้ความสำคัญเฉพาะด้านหน้าและด้านข้างเท่านั้น แต่รวมถึงพื้นที่รอบตัวทั้งแนวตั้ง และแนวนอนที่ให้อิสระในการเคลื่อนไหวของนักเต้น พื้นที่ว่างในศาสตร์นาฏยศิลป์นั้น ไม่เฉพาะพื้นที่ว่างรอบร่างกายเท่านั้นที่จะทำให้ผลงานนาฏยศิลป์เกิดการเคลื่อนไหวที่มีความหลากหลาย มีมิติน่าสนใจ แต่รวมถึงการออกแบบพื้นที่ระหว่างคนที่มีความสำคัญเช่นกัน เช่น ระยะห่าง ความสูงของนักเต้นเมื่อนำมายืนกับนักเต้น อีกคนหนึ่ง รูปแบบการใช้เส้น และช่องว่างระหว่างนักเต้นซึ่งผู้สร้างสรรค์สามารถออกแบบได้ตามบริบทในผลงาน สร้างสรรค์ชิ้นนั้น ๆ เห็นได้ว่าการออกแบบพื้นที่การแสดงนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เป็นสิ่งที่ผู้ออกแบบนาฏยศิลป์ จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างมาก เช่น การแสดงเพียงคนเดียว หรือ Solo จะออกแบบการเคลื่อนไหว ในพื้นที่รอบตัว (Kinesphere) (ภาพที่ 1) และบนพื้นที่แสดงได้อย่างไร หรือการแสดงตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปผู้ออกแบบ การแสดงจำเป็นต้องคำนึงถึงระยะห่างให้มีความสัมพันธ์ไปกับพื้นที่และเนื้อหา ไม่เพียงแต่การจัดวางเส้นการเคลื่อนไหว บนพื้นที่ว่างเปล่าเท่านั้น ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏยศิลป์ต้องเข้าใจความสัมพันธ์บนพื้นที่ว่างในลักษณะต่าง ๆ “พื้นที่ว่างในการเคลื่อนไหวร่างกายที่มีความสัมพันธ์กับระบบขนาด (Size system) เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับระยะ (Spatial system) สามารถสร้างขึ้นบนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างความเร็วและความช้าของการเคลื่อนที่ การเคลื่อนไหว ร่างกายบริเวณจุดศูนย์กลาง การเคลื่อนไหวที่มีขนาดใหญ่จะมีความเร็วที่ช้ากว่าการเคลื่อนไหวที่มีขนาดเล็ก

และการเคลื่อนไหวที่มีขนาดเล็กกว่า เร็วกว่า แคบกว่า จะถูกดึงดูดเข้าไปในพื้นที่บริเวณจุดศูนย์กลางการเคลื่อนไหวร่างกาย ควรพยายามที่จะหาความสมดุลไม่ว่าจะเป็นระยะห่างจากสองสิ่ง” (Royston, 2014, p. 15) ในศาสตร์นาฏศิลป์ การใช้พื้นที่ว่างในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์นั้นยังคงเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ทดลอง ฝึกฝนให้เกิดประสบการณ์ และความชำนาญซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ในการแสดงไม่ได้มีเฉพาะบนเวทีการแสดงเพียงเท่านั้น แต่มีความหลากหลายมากขึ้น ผู้ออกแบบนาฏศิลป์สามารถใช้ตัวเลือกในการจัดการแสดงได้มากขึ้นกว่าเดิมอย่างที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน เช่น สวนสาธารณะ ตลาด ห้างสรรพสินค้า พิพิธภัณฑ์ ร้านกาแฟ เป็นต้น

พื้นที่ว่างเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทั้งในแง่ของการออกแบบ การสร้างอารมณ์ความรู้สึกในการนำเสนอ ที่ไม่ได้ให้ความหมายเฉพาะพื้นที่ในการจัดการแสดงเท่านั้น แต่รวมถึงพื้นที่ที่รอบตัว (Kinesphere) พื้นที่ว่างในการเคลื่อนไหว ร่างกายที่มีความสัมพันธ์กับระบบขนาด (Size system) เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับระยะ (Spatial system) ดังนั้น ผู้ออกแบบนาฏศิลป์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบด้านพื้นที่ว่างเป็นอย่างมากในการสร้างสรรค์ ผลงานนาฏศิลป์ที่มีความหลากหลาย

0

CHOREUTICS

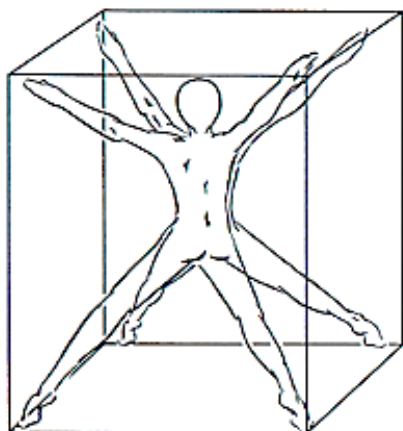

FIG. 53

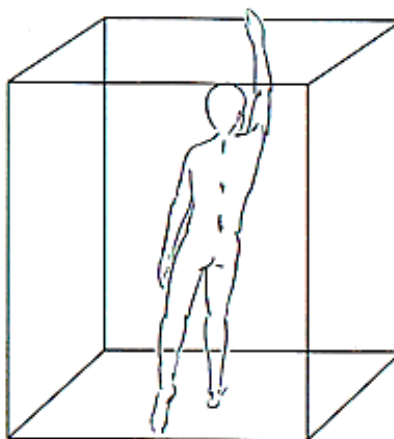

FIG. 54

ภาพที่ 1 ‘Geometric Kinesphere’ Laban (1966, p. 140)

ที่มา :Wijnans, 2010, p. 96.

ข้อพิจารณาการสร้างงานนาฏศิลป์กับแนวคิดเรื่องสัดส่วนในเรขาคณิต

เส้นและพื้นที่ว่างเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญกับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์เช่นเดียวกับศิลปะแขนงอื่น ๆ แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ในหัวข้อพิจารณาการสร้างงานนาฏศิลป์กับแนวคิดเรื่องสัดส่วนในเรขาคณิต โดยรูปเรขาคณิตนั้นเกิดจากเส้นที่มีความสัมพันธ์รั้งกันมาสู่รูปร่างต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม วงกลม รวมถึงรูปทรงที่มีความเป็นระเบียบ ในศิลปะแขนงต่าง ๆ มีแนวคิดในการใช้รูปเรขาคณิตเหล่านี้มาประกอบกัน เพื่อใช้ในการสื่อสารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้แนวคิดด้านสัดส่วน (Proportion) ในเรขาคณิตจะทำให้เกิดรูปร่างหรือรูปทรงที่มีความสมมาตร ให้ความรู้สึกที่เป็นกลาง และเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเส้น ด้านนาฏศิลป์เพื่อพิจารณาด้านการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์มีการนำแนวคิด

ด้านการใช้รูปเรขาคณิตมาใช้อย่างมากมาย อาทิ การออกแบบให้การเคลื่อนไหวมีการประกอบกันเป็นรูปเรขาคณิต ในรูปแบบต่าง ๆ แสดงออกถึงสุนทรียะที่ได้สัดส่วนสวยงาม และด้านการออกแบบรูปแบบการแสดง (Pattern) เป็นการกำหนดตำแหน่งในลักษณะต่าง ๆ ทั้งเส้นตรงทั้งในแนวตั้ง แนวนอน แนวเฉียง ระยะห่างระหว่างนักแสดง การจัดรูปวงกลมบนพื้นที่แสดง ฯลฯ ในการจัดรูปแบบเหล่านี้เป็นการทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงเส้นที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการพิจารณาในเรื่องสัดส่วนในเรขาคณิตที่ส่งผลต่อการออกแบบงานนาฏศิลป์ ดังเช่นผลงานนาฏศิลป์ สร้างสรรค์ของนราพงษ์ จรัสศรี ที่ใช้แนวคิดในประเด็นเรื่องรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนในการออกแบบ ผลงานนาฏศิลป์ที่มีข้อกำหนดโดยผู้ชมงานอยู่ในระยะไกล ซึ่งส่งผลต่อการออกแบบการแสดงในภาพกว้าง ในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ในพิธีเปิดและพิธีปิดกีฬาระดับเอเชีย “เอเชียนเกมส์ครั้งที่ 13” (ภาพที่ 2) “หนึ่งตัวอย่างของงานที่เคยได้สร้างสรรค์ คือ เอเชียนเกมส์บางกอก ครั้งที่ 13 ปี พ.ศ.2541 (13th Asian Games Bangkok, 1998, unpagged) ในการแสดงปิดชุด “บุรพประทีป” (The light of asia) โดยศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ผู้ออกแบบ “ต้องพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัดส่วน เช่น เมื่อคนดูอยู่ไกลทำให้การสร้างสรรค์ผลงาน นาฏศิลป์ต้องคำนึงถึงภาพกว้างของการแสดง การใช้เส้น รูปร่าง รูปทรงเรขาคณิตเข้ามาออกแบบการแสดง เพราะเรขาคณิต คือรูปอินทรีย์ (Organism) แบบหนึ่ง ความเหลี่ยม ความกลม การตัดความรู้สึก มุ่งเน้นการสร้าง และการจัดวางองค์ประกอบ (Composition) การวางรูปแบบของการแสดง (Pattern) โดยสัดส่วนจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดองค์ประกอบ โดยมีเรื่องของสัดส่วนของ ขนาด (Size) พื้นที่ว่าง (Space) กรอบ (Frame) ความสมดุล (Balance) ความสมมาตรและไม่สมมาตร (Symmetry-Asymmetry) ในการออกแบบเพื่อให้ผู้ชมสามารถสัมผัส สุนทรีย์ภาพของการแสดง” (Charassri, Interview, June 9, 2017)

ภาพที่ 2 การแสดงปิด เอเชียนเกมส์บางกอก ครั้งที่ 13 ชุด “บุรพประทีป”

ที่มา : Charassri, 1998, unpagged.

ข้อพิจารณาการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ที่ใช้องค์ประกอบเส้นและพื้นที่ว่างส่งผลให้เกิดพิจารณาในเรื่อง ขนาด ระยะทาง การเคลื่อนไหว ที่ล้วนแต่มีผลต่อการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์ อันก่อให้เกิดความกลมกลืน มีเอกภาพ เน้นความงามในอุดมคติ มีการจัดวางรูปแบบการสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์บนพื้นที่ที่มีขนาดกว้างและใหญ่ ตามแนวคิดที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้กำหนดไว้โดยที่ผู้สร้างสรรค์แสดงเรื่องราวสื่อสารกับผู้ชมในระยะไกลได้อย่างชัดเจน ทางด้านความสำคัญในประเด็นด้านสัดส่วนที่ทำให้เกิดความสวยงามโดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสตร์ทางด้านศิลปะ

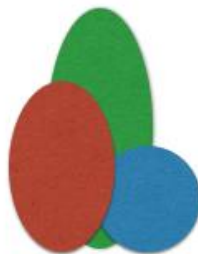
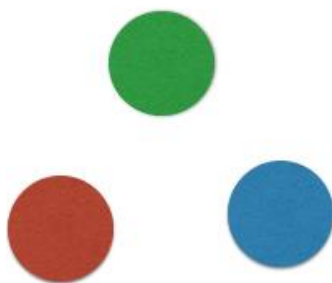
เป็นอีกข้อหนึ่งที่ศิลปินทั้งหลายจะต้องพิจารณาเพื่อให้เกิดความสมส่วน ความสวยงามที่เกิดขึ้นบนชิ้นงานของตนเอง ในศาสตร์นาฏศิลป์เองถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญกับประเด็นด้านสัดส่วน จุดสำคัญอีกประการหนึ่ง ผู้ศึกษาได้เห็นถึงวิธีการให้ความสำคัญของบทบาทผ่านการจัดเรียงลำดับผู้แสดงตามขนาด โดยให้นักแสดงที่มีบทบาทสำคัญอยู่ในลำดับต้นและมีขนาดที่ใหญ่กว่าบทบาทอื่น ๆ ผ่านเส้นตรงซึ่งเป็นเส้นที่แสดงถึงความสำคัญของบทบาทหนักเด่นได้ชัดเจนที่สุดเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมของอียิปต์ “ในงานมูรอลเพ้นท์ติ้ง (Mural painting) มีการจัดลำดับความสำคัญด้วยขนาด ตัวละครที่ไม่มีความสำคัญมีขนาดตัวเล็ก หรือตัวละครที่มีความสำคัญมากจะมีขนาดใหญ่” (Charassri, Interview, February 7, 2017) เช่นเดียวกับตำแหน่งการนั่งในการแสดงโขนนั่งราวที่ต้องลำดับความสำคัญของบทบาทบนราวไม่ว่า โดยบทบาทที่มีความสำคัญที่สุด หรือมีตำแหน่งในเรื่องสูงที่สุดจะนั่งอยู่ในตำแหน่งหัวแถวไล่เรียงลำดับความสำคัญของบทบาท หรือตำแหน่งของตัวละครไปจนถึงท้ายแถว ซึ่งต้องเป็นตัวละครที่มีความสำคัญของบทบาทน้อยที่สุด หรือตำแหน่งของตัวละครต่ำที่สุดหรือในการคัดเลือกนาฏศิลป์นักแสดงเข้าสู่วิชาการเรียนโขนในนาฏศิลป์ไทยที่มีข้อพิจารณาโดยใช้สัดส่วนเป็นตัวแปรหลักในเลือกว่านาฏศิลป์คนใดเหมาะสมกับการเรียนรำตามลักษณะตัวละครตัวไหน “สัดส่วนมีผลกับงานนาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างมาก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือขนาดของนาฏศิลป์กับบทบาทที่ตนเองจะต้องศึกษา ตัวพระ ตัวนาง ตัวลิง และตัวยักษ์ โดยแต่ละบทบาทการใช้ร่างกายหรือการวางสัดส่วนในท่าทางจะมีความแตกต่างกันไปให้เกิดความสมส่วน เช่น ตัวพระต้องมีสัดส่วนที่สูงโปร่ง หน้ารูปไข่ เรียวแขนยาว ขาวยาว ตัวนางจะมีลักษณะที่ตัวเล็กกว่า มีรูปร่างท้วมหรือผอมก็ได้ หน้ากลม แขน ขา ไม่ยาวจะรู้สึกเก้งก้าง เป็นต้น ในนาฏศิลป์ไทยจะเริ่มดูท่าทางลักษณะตั้งแต่วัยเด็กตอนเริ่มเข้ามาเรียนนาฏศิลป์ไทยและคาดเดาความเป็นไปได้ในการพัฒนาทางด้านรูปร่าง ที่สำคัญที่สุดในนาฏศิลป์ไทยจะมุ่งได้รูปร่างของเรียวแขนและเรียวขาเป็นหลัก” (Kantakanis, Interview, June 28, 2017) เช่นเดียวกับการคัดเลือกนักแสดงบัลเลต์ในปัจจุบัน “หากเป็นคณะเต้นบัลเลต์ที่มีรูปแบบการแสดงแบบคลาสสิก นอกจากทักษะและขั้นเชิงการแสดง สัดส่วนของนักแสดงถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการแข่งขันอย่างมาก เพราะบัลเลต์มีกฎระเบียบ ความสมบูรณ์แบบของท่าทางที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่าดีหรือไม่ ดังนั้น หากนักแสดง มีสัดส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความงามบนเวทีได้อย่างสมบูรณ์ นักเต้นคนนั้นจะได้รับการผลักดันให้ได้รับบทบาทที่สำคัญ” (Tavavoradilok, Interview, April 30, 2018) เห็นได้ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสัดส่วนเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงสุนทรีย์ความงามบนเวทีซึ่งมีหลักฐานชัดเจนในการคัดเลือกนักแสดงเข้าคณะบัลเลต์ที่พิจารณาถึงสัดส่วนเป็นสิ่งสำคัญ “คณะบัลเลต์ตั้งเกณฑ์รูปแบบที่แน่นอนของนักแสดง เช่น ความสูง สัดส่วนรูปร่าง ความยาวช่วงขา ความสวยงามของเท้า และร่างกายในส่วนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเรียวงามของใบหน้า ซึ่งเป็นภาพอุดมคติที่มีต่อนักแสดงบัลเลต์หญิง (Ballerina) ดังนั้น สัดส่วนของนักแสดงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการคัดเลือกนักแสดงเข้าคณะ ดังเช่น คณะบัลเลต์ในยุโรปที่ระบุระดับความสูงสำหรับการคัดเลือกนักแสดง” (Tanatanit, Interview, April 30, 2018) ข้อกำหนดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สัดส่วนที่หมายถึงขนาดของสรีระร่างกาย มีผลต่อทั้งการพิจารณาในการเรียนนาฏศิลป์ไทยตามบทบาทที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม เช่นเดียวกับการพิจารณาคัดเลือกนักแสดงเข้าคณะบัลเลต์ รวมถึงการพิจารณาสัดส่วนของนักแสดงกับบทบาทที่จะได้รับในการแสดง โดยที่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญด้านสัดส่วนสรีระ ร่างกายกับงานนาฏศิลป์

จากการศึกษาความสัมพันธ์รูปร่างหรือรูปร่างเรขาคณิตและสัดส่วนกับผลงานนาฏศิลป์ เห็นได้ว่าทั้งสองมีความสัมพันธ์กันทั้งทั้งในด้านการจัดวางองค์ประกอบ (Composition) การสร้างรูปแบบของการแสดง (Pattern) การเคลื่อนไหวร่างกาย (Movement) เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์สามารถนำมาในการพิจารณา

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างเหตุและผลในการสร้างสรรค์ด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสัดส่วนของนักแสดง ขนาดของพื้นที่การแสดงกับจำนวนนักแสดง ระยะทางระหว่างผู้แสดงและผู้ชม การเคลื่อนไหวร่างกายของนักแสดง ผ่านการจัดวางองค์ประกอบนำเสนอผ่านเส้นในรูปลักษณะต่าง ๆ

การทดลองสร้างงานนาฏศิลป์กับเรื่องรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการทดลองโดยใช้ข้อมูลที่ผู้ศึกษาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับร่างกาย สัดส่วน และเรขาคณิต ผ่านการทดลองออกแบบการเคลื่อนไหวทางนาฏศิลป์ในการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปร่างรูปทรงเรขาคณิตกับนาฏศิลป์ และการพิจารณาการสร้างงานนาฏศิลป์กับรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วน อย่างเป็นรูปธรรม การทดลองครั้งที่ 1 ผู้ศึกษาได้ทำการทดลองโดยตั้งข้อสังเกตถึงการเคลื่อนไหว การจัดวางร่างกายสู่รูปเรขาคณิต โดยได้กำหนดโจทย์สร้างสรรค์ไว้ว่า “ตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ” เพื่อให้นักแสดงหาข้อมูลเกี่ยวกับ พื้นที่ สัดส่วน และรูปเรขาคณิต

ภาพที่ 3 การจัดวางในรูปแบบตราพระราชลัญจกร

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2559 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ในการทดลองครั้งนี้ นักแสดงสามารถออกแบบและจัดวางร่างกายของตนเองตามเส้นต่าง ๆ ตามที่ได้เห็น พร้อมกับการออกแบบที่มีการใช้ร่างกายทั้งในลักษณะเหยียดแขนเป็นเส้นตรง ใช้เส้นโค้ง และการออกแบบระดับการใช้พื้นที่สูง กลาง ต่ำ แสดงถึงความเชื่อมโยงในความสัมพันธ์ระหว่างรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต

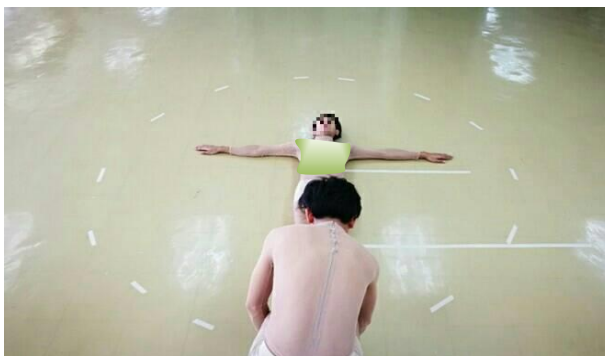
กับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ โดยที่นักแสดงทุกคนต่างได้รับแรงบันดาลใจจากภาพต้นแบบ สู่กระบวนการค้นหา การเคลื่อนไหวออกแบบสัดส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และการจัดวางตำแหน่งให้ตรงกับสัดส่วนของรูปร่างหรือรูปทรง เรขาคณิตที่ตนเองได้พบเห็น

ในการทดลองครั้งที่ 2 ผู้ศึกษาต้องการทดลองสร้างเส้นที่เกิดจากการเคลื่อนไหวร่างกายของนักแสดง บนพื้นที่ว่างเปล่าให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้เทปกระดาษขาวเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นการเคลื่อนไหว และสัดส่วน

ภาพที่ 4 การใช้เทปกระดาษขาวแสดงถึงสัดส่วนความสูงของนักแสดงที่มีขนาดเท่ากับความยาวของระยะกางแขน
ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ผู้ศึกษาแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวโดยใช้สเก็ตของนักแสดงเป็นจุดศูนย์กลาง จากนั้นให้ทำการก้าวเท้า ออกไปด้านข้างอย่างต่อเนื่องจนครบ 1 รอบ และให้นักแสดงอีกคนหนึ่งทำการติดเทปกระดาษขาวตามระยะการก้าวเท้า ผลที่ออกมา คือ เกิดเป็นรูปวงกลมที่มีสเก็ตของนักแสดงเป็นจุดศูนย์กลาง

ภาพที่ 5 วงกลมที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของนักแสดง

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ผู้ศึกษาให้นักแสดงทำการวัดมุมที่เส้นตรงบรรจบกันระหว่างส่วนบนสุดของศีรษะกับปลายนิ้วกลาง (ทั้งสองด้าน) และ ปลายนิ้วกลางกับแนวเส้นผ่าเท้า (ทั้งสองด้าน) ของนักแสดงอีกคนหนึ่งที่กำลังนอนราบกับพื้น โดยกางแขนเป็นเส้นตรง และเท้าชิดเพื่อทำการวัดมุมที่เกิดขึ้นจากเส้นตัด ผลที่ออกมาคือ เกิดภาพรูปสี่เหลี่ยม

ภาพที่ 6 สีเหลี่ยมที่เกิดจากการวัดสัดส่วนของนักแสดง

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ในการทดลองครั้งนี้ผู้ศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวร่างกายกับรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต สัดส่วนที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการออกแบบการเคลื่อนไหวและการจัดองค์ประกอบในการสร้างสรรค์การแสดง โดยผู้สร้างสรรค์ผลงานสามารถจินตนาการถึงเส้นต่าง ๆ ที่เกิดจากการเคลื่อนไหวสร้างความสมมาตร หรือความงามทางสุนทรียภาพตามหัวข้อที่ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดไว้

ผลการทดลองสร้างงานนาฏศิลป์กับเรื่องรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต

จากการทดลองการสร้างงานนาฏศิลป์ 2 ครั้ง ผู้ศึกษาพบว่า

1. รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตสามารถเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสรรค์การเคลื่อนไหว เป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ออกแบบการแสดงให้เห็นภาพงานแสดงของตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม
2. รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตสามารถเป็นสิ่งที่กำหนดความคิดให้เกิดความชัดเจน ตรงประเด็นในการนำเสนอ
3. นักแสดงสามารถออกแบบสัดส่วนและการจัดวางองค์ประกอบตามรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตที่เห็นได้
4. การเคลื่อนไหวร่างกายของมนุษย์มีความเกี่ยวข้องกับรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต
5. ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์สามารถใช้แนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวร่างกายกับรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตเข้าไปในการออกแบบผลงาน

จากการทดลองทั้ง 2 ครั้ง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าทั้งนาฏศิลป์กับรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตนั้นต่างมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจน ผู้สร้างสรรค์ผลงานสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ ทั้งการนำไปใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์ หรือการนำไปใช้จัดวางองค์ประกอบศิลป์ในช่วงต่าง ๆ ของการแสดงให้เกิดสุนทรียภาพตามหัวเรื่องที่ผู้สร้างสรรค์กำหนด

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับนาฏศิลป์ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาจากการรวบรวมเอกสาร หนังสือ และงานศึกษา การสังเกต และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ทั้งด้านวิชาการ และศิลปินผู้มีประสบการณ์ทั้งในและต่างประเทศ และทำการทดลองออกแบบการเคลื่อนไหวโดยใช้แนวคิด สัดส่วนและรูปเรขาคณิตมาใช้ในการสร้างสรรค์ ผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษาเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. องค์ประกอบสำคัญของรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับงานนาฏศิลป์ จากการศึกษาสามารถสรุปองค์ประกอบสำคัญได้ 2 ประการ ได้แก่

เส้น ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต อีกทั้งมีความสำคัญในการออกแบบทุกประเภท ในมุมมองของนาฏศิลป์เส้นก็ยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดที่จะสร้างสรรค์ภาพการแสดงให้เกิดขึ้นนำไปใช้ในการออกแบบรูปเรขาคณิต รูปแบบการแสดง และทิศทางการเคลื่อนที่ โดยสัดส่วนของเส้นที่เกิดขึ้นในการแสดงไม่ว่าจะเป็นสั้น ยาว หนา บาง ทั้งหมดจะขึ้นอยู่กับหัวข้อและวัตถุประสงค์ของผลงานชิ้นนั้น ไม่มีข้อกำหนดตายตัวที่จะพิจารณาจากมิติเอกภาพของผลงานตามแนวคิดของผู้สร้างสรรค์

พื้นที่ว่าง เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสัดส่วนในรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตตามธรรมชาติ ทั้งสองมิติและสามมิติ ผ่านการใช้ร่างกายของมนุษย์ที่สามารถแสดงทิศทางได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดมีความสำคัญทั้งในแง่ของการออกแบบ การสร้างอารมณ์ความรู้สึกในการนำเสนอที่ไม่ได้ให้ความหมายเฉพาะพื้นที่ในการจัดการแสดงเท่านั้น แต่รวมถึงพื้นที่รอบตัว (Kinesphere) พื้นที่ว่างในการเคลื่อนไหวร่างกายที่มีความสัมพันธ์กับระบบขนาด (Size system) เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับระยะ (Spatial system) สามารถเกิดได้จากบุคคลเพียงคนเดียวสองคน สามคน หรือมากกว่าขึ้นไป เกิดจากการใช้ร่างกายเต็มลวดลายลงไปในพื้นที่ ก่อให้เกิดรูปแบบบนพื้นที่ว่างที่หลากหลาย สามารถสังเกตได้จากสัดส่วนของผู้แสดงกับพื้นที่ ระยะห่างระหว่างบุคคล กลุ่มนักแสดง และรูปแบบการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่ สั้น ยาว หนัก เบา ที่ล้วนส่งผลต่อรูปแบบผลงานการแสดง ทั้งในแง่ของความสวยงามและอารมณ์ความรู้สึก

2. การพิจารณาการสร้างงานนาฏศิลป์กับรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วน

การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์มีความเกี่ยวเนื่องกับรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนเห็นได้จากการทดลองที่เกิดขึ้น และความคิดเห็นของศิลปินทั้งในและต่างประเทศใช้เป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบงานแสดง การกำหนดทิศทาง การเคลื่อนไหวในพื้นที่รอบร่างกายตนเองเป็นสิ่งเร้าให้เกิดการมองเห็น เป็นสิ่งกระตุ้นจินตนาการของผู้รับชมที่ให้อิสระภาพการตีความผ่านรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตที่มองเห็น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะต้องคำนึงถึงสุนทรียะที่สื่อสารออกมาผ่านรูปร่างหรือรูปทรง กระตุ้นให้ผู้ชมเกิดจินตนาการจากการมองเห็นรูปร่างหรือรูปทรงที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์สื่อสารออกมาไม่ว่าจะเป็นการออกแบบการแสดงที่มีจำนวนผู้แสดงกี่คนก็ตามการสร้างสรรคานาฏศิลป์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนบนพื้นที่การแสดงตามหัวข้อและแนวคิดของผู้สร้างสรรค์ผลงาน

อภิปรายผล

นาฏศิลป์เป็นหนึ่งในศิลปะแขนงหนึ่งที่มีสื่อสารอารมณ์ ความรู้สึก เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านกระบวนการเคลื่อนไหวของร่างกาย การใช้เส้นเพื่อการสื่อสารถึงทิศทาง การจัดประกอบลงบนพื้นที่ว่างเปล่าเพื่อให้เกิดความสวยงามหรือสิ่งที่สะท้อนเรื่องราวที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอ ในการศึกษาเรื่องรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับนาฏศิลป์เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์องค์ความรู้ที่เกิดจากศาสตร์ในด้านทัศนศิลป์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการออกแบบสร้างสรรค์นาฏศิลป์โดยอ้างอิงทฤษฎีด้านพื้นที่ว่าง แนวคิดทางด้านทัศนศิลป์ การจัดวางองค์ประกอบศิลป์จากผู้เชี่ยวชาญ การเชื่อมโยงศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์กับการจัดวางองค์ประกอบทางด้านศิลปะกับพื้นที่จากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในระดับประเทศที่เชื่อมโยงทั้งเรื่องเส้นและพื้นที่ว่างสู่การจัดองค์ประกอบงานนาฏศิลป์ ซึ่งกล่าวได้ว่าการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์นั้น รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องดังเช่นงานศึกษา

ที่ได้อ้างถึงความเกี่ยวเนื่องของบัลเลต์และคณิตศาสตร์ ที่แสดงให้เห็นว่านาฏศิลป์ไม่ได้เป็นศาสตร์ที่แสดงถึงความงามผ่านร่างกายเท่านั้น แต่ยังเป็นศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยง เกี่ยวข้องกับศาสตร์ต่าง ๆ อาทิ ทัศนศิลป์ คณิตศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ในประเด็นที่ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาในประเด็นรูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตและสัดส่วนกับนาฏศิลป์ อาจเป็นเรื่องที่มีความเป็นนามธรรมที่ผู้ศึกษาได้ดำเนินการทดลองและอธิบายเพียงเล็กน้อย หากมีผู้สนใจในการศึกษาประเด็นนี้เพิ่มเติมอาจกำดำเนิกรกิจกรรมการศึกษาที่มุ่งเน้นประเด็นสัดส่วนและรูปเรขาคณิตพร้อมกับการอธิบายกระบวนการ ความเกี่ยวเนื่องของประเด็นนาฏศิลป์กับสัดส่วน รูปเรขาคณิต และผลผลิตงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์

เอกสารอ้างอิง

- Charassri, N. (Fubuary 7, 2017). Professor at Dance Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University. *Interview*. (In Thai)
- Charassri, N. (June 9, 2017). Professor at Dance Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University. *Interview*. (In Thai)
- Charassri, N. (March 28, 2017). Professor at Dance Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University. *Interview*. (In Thai)
- Furaj, S. (2011). *Mime: The Art of Act and Movement*. Bangkok : Thammasat University Publishing. (In Thai)
- Kantakanis, P. (June 28, 2017). Instructor at Dance Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakorn Ratchasima Rajabhat University. *Interview*. (In Thai)
- Maletic, V. (1987). *BODY-SPACE-EXPRESSION*. New York : Mouton de Gruyter.
- Mohan, M. M. (2016). *Mathematics of Dance. Journal of Applied & Theoretical Mathematics (OJATM)*, 2(4), 519-527.
- Nimsamer, C. (2016). *Art Element* (10th ed.). Bangkok : Amarin.
- Royston, D. (2014). *DRAMATIC DANCE An Actor's Approach to Dance as a Dramatic Art*. London : Bloomsbury Publishing.
- Smith-Autard, J. (2016). *Dance composition* (6th ed.). London : Bloomsbury Publishing.
- Tanatanit, S. (April 30, 2018). Dancer at Grand Théâtre de Genève. Switzerland. *Interview*. (In Thai)
- Tavavoradilok, V. (April 30, 2018). Dancer and Instructor at The Arts Fission Company. Singapore. *Interview*. (In Thai)
- Ullmann, L. (1948). *Modern Educational Dance* (2nd ed.). London : Richard Clay (The Chaucer Press).
- Wijnans, H. (2010). *The body as a spatial sound generating instrument: defining the three dimensional data interpreting methodology (3DIM)*. Dissertation, Doctor of Philosophy, Bath Spa University. (England).

ผู้เขียนบทความ

นายธนกร สรรยวราภิภู

อาจารย์ประจำสาขาวิชานาฏยศิลป์

E-mail: tanakorn.su@bsru.ac.th

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

1060 ซอยอิสรภาพ 15 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี

เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600